

(тут, мабуть, імператор Константин Багрянородний), приймав Ольгу у своєму палаці в 946 або 957 рр.

⁷⁶ Гильяров Ф. Указ. соч. – С.252–254.

⁷⁷ Повесть временных лет. – С.29.

⁷⁸ Летописец Переяславля Суздальского. – С.12.

⁷⁹ Лихачёв Д.С. Комментарии. – С.439.

⁸⁰ Повесть временных лет. – С.29.

⁸¹ Гильяров Ф. Указ. соч. – С.230.

⁸² Там же.

⁸³ Рыбаков Б.А. Указ. соч. – С.363.

⁸⁴ Там же. – С.363–364.

⁸⁵ Котляр Н.Ф. Древнерусская государственность. – Санкт-Петербург, 1998. – С.51–54.

Prince Ihor Old's wife Olha (945–964 governed in Rus') is depicted in «Tale of Bygone Years» on its folk tales and legends material. Through all peculiarity of these folk sources they made historical authentic and versatile image of first Old Rus'-throne woman.

О.В.Козерод*

БРИТАНСЬКИЙ КОНСЕРВАТИВНИЙ ПОЛІТИК СТЕФАН ТЕРЛЕЦЬКИЙ (1927–2006 рр.)

Стаття є першим в українській історіографії дослідженням, присвяченим громадсько-політичній діяльності члена британського парламенту Стефана Терлецького. Автор на підставі офіційних документів та мемуарів політика аналізує основні етапи політичної кар'єри відомого українського діаспорного діяча й члена британського парламенту у 1983–1987 рр.

Вивчення життя та діяльності Стефана Терлецького є однією з важливих проблем, що досі не знайшла належного висвітлення у сучасній українській історіографії, попри те, що ім'я цього сина української землі згадується серед низки відомих політиків і громадських діячів Європи. Завдяки своїй наполегливій праці він не тільки став першим етнічним українцем, обраним до британського парламенту, але й відомим європейським політиком українського походження, який впливав на формування позиції Великобританії з багатьох європейських питань, зокрема щодо визнання України на міжнародному рівні, захисту громадянських прав в Європі тощо.

Завданням статті є вивчення на підставі документальних джерел, у тому числі мемуарів, матеріалів преси й стенограм засідань парламенту Великобританії, основних періодів життя та політичної діяльності Стефана Терлецького. Життєвий шлях відомого політичного діяча консервативного напрямку досить слабо розглянуто у спеціальних працях. Деякі питання біографії С.Терлецького висвітлено, зокрема, у розвідці В.Абліцова¹. Коротка інформація про політика міститься в енциклопедії «Великі українці»². Проте відомості у цих виданнях мають фрагментарний характер. Про його діяльність згадується в енциклопедії «Українці у Великій Британії», яка була створена в останні роки за участю діаспорних істориків і представників українських еміграційних організацій та охоплювала різноманітні аспекти життя й діяльності української громади у Великобританії³. Основним джерелом вивчення його життєвого шляху є автобіографія самого С.Терлецького «Від війни до Вестмінстера», яка вийшла англійською мовою у лондонському видавництві «Лео Купер» у 2005 р. У цій книзі автор розповідає про свій життєвий шлях, про те, як він завдяки наполегливості, прагненню до знань та умінню працювати від хлопчини з українського хутора виріс до відомого європейського політичного діяча, члена британського парламенту та Ради Європи⁴.

Життєвий шлях Стефана Терлецького (29 жовтня 1927 р. – 21 лютого 2006 р.) розпочався на Івано-Франківщині. Він народився у селі Олешів поблизу міста Тлумач, що нині є районним центром. Це місто також добре відоме у Великобританії як місце народження Девіда Дірінгера (1900–1975 рр.) – відомого британського лінгвіста єврейського походження, який працював у Кембріджському університеті та

* Козерод Олег Віталійович – д-р іст. наук, наук. співроб. Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф.Кураса НАНУ.

створив «Музей абетки» у Тель-Авіві⁵. Дитинство Стефана Терлецького пройшло у будинку його батьків, неподалік від сільськогосподарської громади Антонівка під Тлумачем. Ця територія на той час була у складі П Речіпосполитої. В Антонівці Стефан закінчив місцеву польську школу, де його навчали грамоті. Першою вчителькою його була українська поетеса Марія Ленерт-Домбровська (1881–1963 рр.), відома під псевдонімом Марійка Підгірянкa. За спогадами С.Терлецького, дві вчительки, однією з яких була Підгірянкa, учили понад 100 дітей. Хоч основною мовою навчання була польська, але було дозволено і викладання української мови та літератури. Тому Підгірянкa, як талановитий педагог, зуміла прищепити Стефанові любов до рідної мови, поезії та культури. Викладання в антонівській школі залишило слід у творчості поетеси, яка у 1934 р. присвятила своїм учням твір «Гомін»⁶.

Батько Стефана – Олексій Терлецький – був домогосподарем і допомагав своїм односельцям на будівництві. У 1939 р., згідно з пактом Молотова – Ріббентропа, західна частина України була анексована СРСР, і до Антонівки прийшли великі зміни. Від радянської влади постраждало багато родичів Стефана. Його дядько разом із родиною був «розкуркулений» і засланий до Сибіру після того, як заплатив сусідам за допомогу у збиранні врожаю. Як «українські націоналісти» до східних районів СРСР були вислані також двоюрідні брати Стефана, які навчалися в Івано-Франківському. Це сприяло формуванню у хлопця стійких антирадянських поглядів.

Після початку німецько-радянської війни й приходу німців 14-річний Стефан змушений був працювати на військових об'єктах – він ремонтував разом з іншими односельцями залізничний міст через Дністер, пошкоджений під час відступу радянської армії. У той же період С.Терлецький став свідком масових розстрілів нацистами місцевих євреїв. Його родина співчувала єврейському населенню й усіляко намагалася врятувати хоча б декого. Так, Стефан просив свого батька виклопотати у місцевого католицького священика християнське свідоцтво про народження для порятунку від розстрілу однієї з жертв⁷.

Після завершення будівництва мосту 14-річний підліток опинився на ринку невеличкої праці в Австрії, звідки він потрапив як безкоштовний працівник до одного з фермерів у місті Фойтберг неподалік від Граца. Тут він пробув до 1945 р. Таким чином, С.Терлецький практично все своє життя прожив без підтримки рідних – зокрема, власного батька він зміг побачити лише через 42 роки. Коли Фойтберг зайняли радянські війська, Стефан сподівався, що його переправлять на Батьківщину, проте колишнім підневільним працівникам оголосили, що вони поїдуть на Далекий Схід для допомоги у війні проти Японії. І тут С.Терлецький вирішив кардинально змінити свою долю. У Будапешті він утік із радянського потягу, що прямував на Далекий Схід, і повернувся у Фойтберг, який із липня 1945 р. опинився у складі британської зони окупації. Деякий час Стефан переховувався у лісі біля річки Рааб. Урешті-решт він потрапив до табору переміщених осіб у Віллачі, де знайшов собі роботу на кухні британської військової бази⁸.

У 1948 р. Стефанові дозволили легально емігрувати до Великобританії, де він улаштувався робітником на вугільну шахту в Уельсі. Початок британського життя майбутнього політика був досить скромним – він приїхав у цю країну, маючи у кишені 40 австрійських шилінгів, які зміг обміняти в Лондоні на 1 британський фунт. Проте свою роль відіграли його кулінарні здібності, і згодом С.Терлецький переходить на легшу роботу – до буфету гуртожитку гірників. Потім він працював в управлінні готелями в уельських містечках Порткоул і Сванеє, а пізніше тримав власні готелі в Аберсвіті й Кардіффі. Із того часу життя Стефана було назавжди пов'язане зі столицею Уельсу – Кардіффом. Навчаючись тут у середній школі та Кардіффському коледжі харчових технологій і комерції він добре опанував англійську мову. Незабаром одружився з місцевою мешканкою – Мері.

Як підкреслював сам Стефан Терлецький у своїх спогадах, у той період він позбувся останніх ілюзій щодо радянської політики. Зокрема, у 1958 р. він дізнався про те, що його батько та сестра були заарештовані за «націоналістичну діяльність» і вислані на шість років до Сибіру. Мати померла ще під час Другої світової війни від інфаркту. Стефан мав змогу контактувати з рідними й навіть отримував листи від батька, який писав з елементами «табірного» гумору під наглядом пильної радянської цензури: «У нас тут чудовий клімат, 12 місяців у нас зима, усе інше – літо»⁹.

Політична кар'єра С.Терлецького розпочалася у 1968 р., коли він став членом міської ради Кардіффа від консерваторів. Згодом, на загальних виборах у 1974 р.,

він балотувався у парламент, проте невдало. Із самого початку своєї політичної діяльності С.Терлецький багато уваги приділяв міжнародним питанням. Так, у розпал «холодної війни» він наполягав на створенні Великобританією міцного військового альянсу, який би «перешкоджав агресивній політиці Радянського Союзу». «У жодному разі не можна погоджуватися на пропозицію Росії скоротити наші сили в Європі. – зазначав політик у 1973 р. – Це саме тим, чого марксистів і лівих соціалістів хочуть добитися від нас. Як людина, яка народилася в рабстві, я хочу померти вільним»¹⁰.

С.Терлецький був також прихильником тісних зв'язків Великобританії з Європою і багато працював у цьому напрямку. Його політична кар'єра вийшла на новий щабель, коли він очолював (1973–1975 рр.) громадсько-політичну організацію «Залишко Британію в Європі». Також був представником політичної групи партії британських консерваторів в Європі. У 1975–1980 рр. він, крім того, обіймав посаду віце-президента молодіжної організації консерваторів в Уельсі.

Консерватизм політичних поглядів С.Терлецького проявлявся в усьому. Зокрема, він закликав до повернення країни до обов'язкової військової служби, а також любив законпроект щодо запровадження нового державного свята – Національного дня Уїнстона Черчилля, який повинен був відзначатися 10 травня, у день народження відомого політика, пропонуючи замінити популярні серед європейських лівих травневі свята, які він уважав шкідливими та антидержавними за своєю суттю¹¹.

С.Терлецький брав активну участь у громадському житті Кардіффа, зокрема, його, як відданого футбольного вболівальника та популяризатора спорту, було запрошено на посаду директора міського футбольного клубу «Кардіфф-Сіті» (1975–1977 рр.). Можливо випадково, а, можливо, і ні, але у цей період до традиційного блакитного кольору форми гравців популярного у Великобританії клубу додається жовтий. Під час його керівництва «Кардіфф-Сіті» досяг значних спортивних успіхів. Так, у сезоні 1976–1977 рр. він вийшов на європейську арену та брав участь у розіграші Кубка кубків. У першому колі турніру суперником валлійців виступала команда із СРСР – тбіліське «Динамо». С.Терлецький не поїхав разом із командою на гру-відповідь у Тбілісі. Очевидно, він не хотів ризикувати, адже йому могли пригадати втечу в 1945 р. із радянського військового ешелону¹².

Протягом 1980-х рр. С.Терлецький, використовуючи свої зв'язки у Вестмінстері, робив спроби добитися зустрічі зі своїм батьком. Спочатку він через знайомих у міністерстві закордонних справ домовився винести дане питання на порядок денний зустрічі глави британського зовнішньополітичного відомства Дж.Гау з його радянським колегою А.Громиком. Унаслідок цих переговорів у жовтні 1984 р. його батько був звільнений і навіть зміг повернутися до рідної Антонівки. Того ж року у результаті подальших перемовин МЗС Великобританії та СРСР і за спеціальним дозволом КДБ батько Стефана – Олексій Терлецький – отримав можливість приїхати до Сполученого Королівства. Ця подія широко висвітлювалася в уельській пресі та була сприйнята британським суспільством як маленька перемога над радянським режимом¹³.

Але коли вже сам Стефан Терлецький зібрався у 1986 р. відвідати Антонівку, то перед виїздом він дізнався, що його батько помер. Він навіть не зміг приїхати на його похорон через затримку з візовим питанням. Проте вже коли в радянській Україні йшла «перебудова», С.Терлецький із дружиною все ж таки відвідали могилу батька та рідну Антонівку як члени британської делегації, що прибула на запрошення одного з радянських лідерів¹⁴.

У 1983 р. з третьої спроби С.Терлецький був обраний до парламенту Великобританії. Із самого початку своєї діяльності він обстоював інтереси мешканців Уельсу, зокрема у сфері охорони здоров'я. Так, уже перший його запит як депутата вищого законодавчого органу, датований 14 липня 1983 р., був адресований представникові уельського уряду та стосувався скорочення на чверть кількості медичного персоналу і койко-місць із 38 до 22 у дитячому відділенні шпиталю імені принца Уельського у селищі Ридлафар, що на захід від Кардіффа. Парламентарій С.Терлецький також висловив занепокоєння ситуацією, що склалася на той час у сфері охорони здоров'я в Уельсі, та у майбутньому опікувався долею цього й інших медичних закладів на території його виборчого округу¹⁵.

Протягом цілої парламентської каденції С.Терлецький зарекомендував себе як послідовний опонент радянського комуністичного режиму. Так, в одному зі своїх виступів 24 січня 1984 р. він запитував голову МВС країни про те, «які заходи вживаються для перешкоджання морякам радянських торгових суден займатися шпигунською діяльністю під час заходу в англійські морські порти»¹⁶.

Політик опікувався долею британських громадян, які того часу перебували на території СРСР, і постійно вимагав оприлюднити дані щодо їх життя та становища. Зокрема, 6 квітня 1984 р. С.Терлецький запитував державного секретаря з питань закордонних справ про те, «яка кількість британських студентів протягом 1970–1980-х рр. навчалася в університетах і коледжах СРСР, в яких частинах Союзу й скільки з них залишилися постійно жити у країні рад?». На це голова зовнішньополітичного відомства Р.Уїтні відповів, що «з 1972 р. у СРСР навчалися 572 студенти відповідно до англо-радянської культурної угоди. Вони навчалися у Москві й Ленінграді, а також у Києві, Мінську та Воронежі», але не зміг назвати кількість тих, хто залишився, адже вона була мізерною¹⁷. В іншому своєму запиті до державного секретаря з питань оборони від 23 липня 1984 р. С.Терлецький, зокрема, намагався дізнатися про те, «чому російські війська здійснюють військові навчання без залучення іноземних спостерігачів». У відповіді Дж.Стенлі йшлося, що «це не є обов'язковим, а лише рекомендується Заключним Гельсінкським актом 1975 р.»¹⁸.

У своїй діяльності С.Терлецький постійно прагнув виділити в очах британської громадськості Україну як окрему державу, підштовхнути владу Великобританії до формування окремої політики щодо УРСР. Зокрема, під час парламентських дебатів 4 квітня 1984 р. С.Терлецький запитав тогочасного керівника англійського зовнішньополітичного відомства: «Який статус уряд її величності надає Україні?», та отримав відповідь М.Ріфкінда: «Ми визнаємо Українську Радянську Соціалістичну Республіку у складі Союзу Радянських Соціалістичних Республік». Потім С.Терлецький запитав, чи не вплине на офіційну позицію Сполученого Королівства обрання радянської України до Ради Безпеки ООН? На що було заявлено: цей факт аж ніяк не означає визнання УРСР як незалежної держави. Незважаючи на це, такі депутатські запити С.Терлецького можна вважати першою спробою порушити питання про незалежність України на європейському рівні¹⁹.

У 1985 р. С.Терлецький переймався проблемою гонки озброєнь. Зокрема, на слуханнях у палаті громад 15 січня 1986 р. він звертався до секретаря у справах державної торгівлі Великобританії, чи можливе використання СРСР британських промислових технологій для розвитку радянського військово-промислового комплексу та вдосконалення ядерних озброєнь? На це тодішній керівник комітету державної торгівлі П.Ченнон відповів, що «це неможливо, і для цього існує контроль за експортом, а також є можливість припинити експорт, якщо такі факти будуть виявлені»²⁰.

Протягом своєї політичної діяльності С.Терлецький зустрічався з Папою Римським Іваном-Павлом II, Р.Рейганом, М.Горбачовим та іншими світовими лідерами того часу. Зустріч із понтифіком, який високо цінив діяльність британського політика українського походження, відбулася під час візиту папи до Кардіффа у 1982 р. Пізніше С.Терлецький ще раз спілкувався з главою християн західного обряду в Римі. Зустріч із М.Горбачовим проходила в Лондоні, у рамках обіду у готелі «Кларіджес». Як підкреслював пізніше сам С.Терлецький, він був приємно вражений, коли почув, що радянський гість, який на той час ще не був лідером компартії СРСР, практично без акценту цитував рядки із «Заповіту» Тараса Шевченка українською мовою²¹.

Початок «перебудови» у СРСР С.Терлецький сприйняв як першу ластівку надії на майбутню незалежність України. Весна 1986 р. стала важливою віхою його кар'єри, розквітом його активності, у тому числі у питаннях щодо англо-радянських взаємин та змін у радянському суспільстві. Особливо С.Терлецький переймався питаннями відкриття дипломатичного представництва Великобританії у Києві. Так, на слуханнях у палаті громад 12 травня 1986 р. він звернувся із запитом до секретаря закордонних справ та у справах Співдружності, чи не вважає він за необхідне відкриття британського консульства у Києві? Тодішній голова зовнішньополітичного відомства відповів, що «Британія не планує відкривати консульство у Києві, а інтереси британських підданих, які проживають або тимчасово перебувають у Києві, охоплені консульськими послугами посольства її величності у Москві»²².

С.Терлецький щиро переймався долею населення України після Чорнобильської катастрофи. Зокрема, він брав активну участь у парламентських слуханнях, присвячених цій проблемі. С.Терлецький звернувся із запитом до голови міністерства внутрішніх справ Г.Шоу, коли саме він отримав першу інформацію про вибух реактора у Чорнобилі? Відповідь була така, що «коли від Радянського Союзу повідомлення з цього приводу були відсутні, перша інформація про інцидент надійшла від європейських країн. Офіцер підрозділу «Devon emergency» зателефонував до МВС із цього

приводу, вислухавши 28 квітня [1986 р.] радіоповідомлення щодо ймовірної ядерної аварії у СРСР»²³.

Одним з основних напрямів активності С.Терлецького також була правозахисна діяльність. Протягом 1986 р. він порушував питання щодо підтримки відповідного руху у СРСР. Зокрема, на слуханнях про стан справ із правами людини у Радянському Союзі 18 листопада 1986 р. С.Терлецький запитував голову МЗС Великобританії, чи подаватиме він ноту протесту щодо глушіння західних радіостанцій радянськими спецслужбами та арешту 41 члена Гельсінської правозахисної спілки? На це голова очільник відомства Т.Рентон зазначив, що «Британія порушить це питання через Організацію за безпеку та співробітництва в Європі (ОБСЕ)»²⁴.

Останні виступи члена парламенту С.Терлецького (січень 1987 р.) стосувалися навчання британських студентів у Києві, проблем дотримання прав людини у СРСР, англо-радянських торгівельних відносин тощо²⁵.

У 1987 р. С.Терлецький втратив місце у парламенті від свого округу, поступившись Р.Моргану. Але у 1989 р. він отримав не менш почесну посаду представника британського уряду в комітеті з прав людини Ради Європи. На думку керівництва консервативної партії Великобританії, Стефан Терлецький, який багато пережив за своє життя, найкраще підходив для цієї посади, яка передбачала участь у перевірці умов утримання англійців та інших громадян у в'язницях у різних регіонах Європи, у тому числі у колишніх країнах соціалістичного блоку. Він вимагав від європейських урядовців дотримання прав ув'язнених, активно виступав проти тортур у тюрмах.

Коли розпався СРСР С.Терлецький став одним із палких прихильників незалежності України та захисників її політичних інтересів на теренах Європи. Політик також підтримував процес здобуття незалежності іншими, зокрема, прибалтійськими республіками. Так, в одному зі своїх виступів він назвав примусове включення держав Балтії до складу СРСР «однією з найсерйозніших несправедливостей нашого часу»²⁶.

У 1992 р. королева Великобританії нагородила С.Терлецького Орденом командора Британської імперії – однією з найвищих державних нагород Сполученого Королівства, якою відзначаються особливі заслуги громадянина перед державою. Британський українець користувався повагою колеґ та навіть політичних опонентів із лав лейбористської партії. Як, зокрема, зазначав його суперник на виборах в Уельсі К.Бреннан: «Незважаючи на наші розбіжності з політичних питань, я дуже поважаю його чудовий життєвий шлях і те, чого він досяг у житті та під час перебування депутатом парламенту від Західного Кардіффа»²⁷. Г.Ніл, лідер консерваторів у Кардіфській раді, характеризував С.Терлецького як «відвертого і дуже сильного оратора»²⁸.

У липні 2005 р. С.Терлецький видав історію свого життя під назвою «Від війни до Вестмінстера», над якою працював декілька років. Цю книгу схвально сприйняла британська громадськість. Сам автор давав багато коментарів щодо свого життєвого досвіду. Так, в одному з інтерв'ю телерадіокомпанії «Bi-Bi-Ci-Уельс», він, зокрема, зазначав: «Робота на фермі була пеклом з тієї простої причини, що я, будучи просто рабом, не мав жодних прав»²⁹. С.Терлецький щиро вітав демократичні перетворення в Україні періоду «Помаранчевої революції», у 2005 р. він зустрічався із президентом В.Ющенком та відзначив певні досягнення у сфері свободи слова і прав людини.

21 лютого 2006 р. у віці 79 років Стефан Терлецький помер. Особистий архів політика його родичі передали до Українського товариства у Лондоні, де він зберігається і сьогодні.

Як, зокрема, зазначалося у рецензії на автобіографічну книгу відомого британця українського походження: «Розповідь Стефана Терлецького – це не тільки розповідь однієї людини, це дзеркало життя покоління сотень тисяч біженців, які також постраждали у той час. Це робить книгу ідеальною відправною точкою для тих, хто в діаспорі або за її межами шукає відповіді на свої питання в минулому цього болючого періоду»³⁰.

Колишній опонент С.Терлецького на виборах, перший міністр Уельсу Р.Морган, зокрема, відзначав: «Він був першою людиною «Помаранчевої революції». Ми були суперниками і в період напруженої виборчої кампанії 1987 р. наші відносини не можна було назвати гарними. Але я був радий, коли він презентував у Національній асамблеї свою автобіографію. Він був постаттю першого ряду в історії Кардіффа та Уельсу. Стефан мав дивовижну історію життя»³¹.

Слід зазначити, що книга спогадів С.Терлецького (як і його праці з питань європейської політики, долі України, матеріали парламентських запитів та стенограми

виступів у вищому законодавчому органі Великої Британії, а також численні інтерв'ю) поки що не перекладена українською мовою й чекає на свого видавця.

Загалом постать політичного діяча, члена британського парламенту та Ради Європи Стефана Терлецького має унікальний характер, а його пам'ять гідна увічнення в Україні. Адже це єдиний етнічний українець, який зробив значний внесок у справу боротьби своєї історичної Батьківщини за незалежність на міжнародному рівні в період «холодної війни», увійшов до політичної історії Європи ХХ ст. як проукраїнський європейський парламентарій, діяч консервативного й антикомуністичного напрямку.

¹ Див.: *Абліцов В.* Галактика «Україна». Українська діаспора: видатні постаті». – К., 2007. – 436 с.

² Постаті. Великі українці: Електронна енциклопедія // <http://greatukrainians.com.ua/country/ukraine/491.html>

³ Українці у Великій Британії: Енциклопедія // <http://www.ukrainiansintheuk.info/ukr/00/holovna-u.htm>

⁴ Див.: *The Alphabet: A Key to the History of Mankind* by David Diringer. – London, 1948.

⁵ *From War to Westminster* by Stefan Terlezki. – Leo Cooper Ltd, 2005. – 224 p.

⁶ *Жизнь и творчество Марийки Пидгирянки* // <http://ukrlit.ru/article/519.html>

⁷ *The road from Ukraine to Westminster and back* by Tony Leliw // *Brama*. – 2003. – 1 January. – P.3.

⁸ *Terlezki S.* Obituaries // *The Telegraph*. – 2006. – 27 February. – P.46.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *From War to Westminster* by Stefan Terlezki CBE. Book review by Tony Leliw // *Brama*. – 2005. – 13 October. – P.3.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*

¹³ *Colourful ex-MP Terlezki dies, 78* (BBC News. – 23 February 2006) // http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/wales/4743502.stm

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Parliamentary debates: House of Commons official report*. – London, 1983. – Vol.45. – Column 409 W.

¹⁶ *Ibid.* – 1984. – Vol.52. – Col.473 W.

¹⁷ *Ibid.* – Vol.57. – Col.702–703 W.

¹⁸ *Ibid.* – Vol.64. – Col.530–531 W.

¹⁹ *Ibid.* – Vol.57. – Col.576 W.

²⁰ *Ibid.* – 1986. – Vol.89. – Col.1064–1065.

²¹ *The road from Ukraine to Westminster and back* by Tony Leliw // *Brama*. – 2003. – 1 January. – P.3.

²² *Parliamentary debates: House of Commons official report*. – London, 1986. – Vol.97. – C.349 W.

²³ *Ibid.* – Vol. 98. – Col.254–255 W.

²⁴ *Ibid.* – Vol.105. – Col.143 W.

²⁵ *Ibid.* – 1987. – Vol.108. – Col.778 W.

²⁶ *Council of Europe Unanimously adopts Resolution calling Self-Determination in the Baltic States* // *Lituanus: Lithuanian Quarterly Journal of Arts and Sciences*. – Vilnius, 1986. – №10 (329). – P.3.

²⁷ *Colourful ex-MP Terlezki dies, 78* (BBC News. – 23 February 2006) // http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/wales/4743502.stm

²⁸ *Ibid.*

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *From War to Westminster* by Stefan Terlezki CBE. Book review by Tony Leliw. – P.3.

³¹ *Stefan will be much missed* by Phillip Nifield // *South Wales Echo*. – 2006. – 23 February. – P.9.

This is the first research of the MP Stefan Terlezki's life in Ukrainian Science, considered the most important facts about his political and social activity in Wales and UK. Author analyzes the political career former Ukrainian emigrant and member of British parliament of 1983–1987.